

*Середа Юлія Ігорівна, методист соціально – психологічного факультету
Національного університету цивільного захисту України
Sereda Yulia Igorivna, methodist socio - psychological faculty of the National
University of civil defense of Ukraine
Специфіка професійної діяльності працівників служби психологічного
забезпечення ДСНС України*

У даній статті розглянуто відмінність професійної діяльності працівника служби психологічного забезпечення ДСНС України та цивільного психолога, розглянуті завдання та види робіт психологів ДСНС при виконанні специфічних професійних обов'язків в осередку НС, психологічна підтримка та допомога постраждалим на різних етапах проведення робіт з ліквідації наслідків НС.

Ключові слова: психологічна служба, професійна діяльність, надзвичайна ситуація, психологічна підтримка та допомога.

This article describes the differences between the professional activities of employee services psychological support of state service of Ukraine for emergency situations and civil psychologist, reviewed the objectives and activities of psychologists of state service of Ukraine for emergency situations when performing specific professional duties in the hearth of the emergency, psychological support and assistance to victims at various stages of works on liquidation of consequences of emergency situations.

Key words: psychological service, professional activities, emergency psychological support and assistance.

Психологічна служба, що функціонує в ДСНС України (Державній службі України з надзвичайних ситуацій) на теперішній час активно розвивається в зв'язку з її затребуваністю. З початку створення психологічної служби її працівники понад тисячу разів виїжджали на місця надзвичайних ситуацій (НС) різного характеру. Психологи ДСНС України неодноразово показували свою затребуваність під час ліквідації наслідків НС природного та техногенного характеру. Пріоритетним напрямком служби психологічного забезпечення залишається психологічний захист населення, яке постраждало внаслідок НС та

надання допомоги працівникам, які брали участь у ліквідації їх наслідків. У 2014 році психологи надавали екстрену психологічну допомогу постраждалим та членам сімей загиблих внаслідок: пожежі у п'ятиповерховій виробничій будівлі на території заводу ПАТ "Хартрон", м. Харків; ДТП на автошляху Делятин – Раківчик Івано-Франківської області; аварії на залізничному перегоні "Удачне – Межова" Красноармійського району Донецької області; ДТП на нерегульованому залізничному переїзді Білопільського району Сумської області; аварії на шахті "Північна", м. Дзержинськ; ДТП по вул. Тихій, 25, м. Хмельницький; аварії на шахті "ім. О.О. Скочинського", м. Донецьк; вибуху на території автозаправної станції на 49-му кілометрі траси Київ – Золотоноша; вибуху у десятиповерховому житловому будинку по вул. Лазурна, 40, м. Миколаїв; руйнування житлового будинку по вул. Крушельницької, 53, м. Тернопіль; вибуху у п'ятиповерховому житловому будинку по вул. Молодогвардійська, 28, м. Миколаїв; звільнення від терористів населених пунктів Донецької та Луганської областей.

Фахівцями служби психологічного забезпечення проводився комплекс заходів, спрямованих на психологічну адаптацію громадян України, які, були переміщені з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції.

Робота психолога ДСНС в осередку НС кардинально відрізняється від звичайної роботи цивільного психолога, що надає необхідну психологічну допомогу населенню в мирний час. На відміну від цивільних психологів, психологам ДСНС доводиться працювати, так би мовити під «відкритим небом», в польових умовах, тобто безпосередньо поряд, або в осередку НС, поряд з фахівцями, що проводять аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи з ліквідації наслідків НС. В таких умовах не завжди є можливість зручно розташувати постраждалого, сховати його від небажаних «очей» інших людей, працівників ЗМІ тощо [3].

Постійні стрес-фактори НС, що відвертають увагу як психолога ДСНС, так і постраждалого, негативно впливають на результат їх взаємодії. Це, у свою чергу, відображається на успішності встановлення психологічного контакту психолога ДСНС з постраждалим.

При проведенні аналізу особливостей професійної діяльності фахівця слід брати до уваги й той факт, що психолог ДСНС, працюючи в осередку НС, безпосередньо має справу з усіма проявами негативного стану особистості, він допомагає людині адаптуватись, пристосуватися до умов впливу стрес-факторів, що у своїй основі несе надзвичайна подія.

Психолог ДСНС працює з актуальним емоційним станом постраждалого, його стражданнями, болем та переживаннями, які є характерними для даної конкретної ситуації, події. В той час як цивільний фахівець працює з тим негативом, що залишився в особистості після спливання певного часу, тими травмами, що вже трансформувалися та закріпилися у свідомості особистості та не дають їй повноцінно жити.

Ще однією значною відмінністю між діяльністю цивільних психологів і психологів ДСНС, є те, що психологи ДСНС не очікують, доки постраждалий самостійно прийде до них за допомогою. Психолог виступає ініціатором надання психологічної підтримки, він самостійно обирає людину, яка в даний момент найбільше потребує його уваги.

Психологу ДСНС доводиться самостійно виявляти й так звану «проблему», яку необхідно вирішити, усунути, або знизити її прояв чи вплив.

Виходячи з теоретичних положень та результатів практичної діяльності психологів ДСНС, можемо зазначити той факт, що при своєчасному наданні психологічної допомоги людині, яка опинилася в НС або отримала психічну травму внаслідок надзвичайної події, рівень її психологічної травматизації буде нижчим, ніж в особистості, яка самотужки переживала дану подію.

Зазвичай, перебуваючи в незвичних, нових та нестандартних умовах НС, особистість бурхливо реагує на події, що відбуваються навколо, вона проявляє свої негативні емоції (страх, паніку, плач тощо).

Таким чином, одним з головних завдань психолога ДСНС, який надає допомогу постраждалому, є врівноваження його емоційного стану, надання психологічної підтримки та супроводу.

Виконуючи свої професійні обов'язки в осередку НС, психологи ДСНС вирішують наступні завдання: підтримують на оптимальному рівні психологічний та психофізіологічний стан людей, які знаходяться в зоні лиха; запобігають виникненню відстрочених несприятливих реакцій, що відбуваються за рахунок зменшення прояву гострих негативних станів, які виникли внаслідок події, що є травматичною; попередження та припинення проявів виражених емоційних реакцій, зокрема масових (слухів, паніки, масових проявів агресії, бунту тощо); консультування постраждалих, їх близьких і рідних, свідків та фахівців, що працюють над ліквідацією наслідків надзвичайної події [3].

Таким чином, діяльність психологів ДСНС дозволяє не лише надати необхідну психологічну підтримку людині, яка опинилася в незвичних для неї умовах, а й провести запобіжні заходи, що спрямовані на збереження цілісності особистості, тобто її психічного здоров'я.

Успішність надання психологічної допомоги залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів, основними з яких виступають: особистісні риси психолога, рівень його професійної компетенції, його зовнішній вигляд, стиль спілкування, умови надання допомоги, стан постраждалого тощо.

Якщо говорити безпосередньо про діяльність психолога ДСНС в умовах ліквідації наслідків НС, то слід зазначити, що й до сьогодні не існує чіткого загального алгоритму його дій. Зокрема в діяльності фахівця психологічної служби ДСНС України можна виділити наступні види робіт: організаційного характеру, безпосередньо допомога постраждалим та їх родичам, психологічна

підтримка постраждалих після завершення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у зоні лиха (психологічна підтримка під час поховання загиблих) [2].

Психологічна підтримка та допомога надається постраждалим та родичам загиблих на різних етапах проведення робіт з ліквідації наслідків НС: під час проведення рятувальниками пошуку постраждалих (проводиться з родичами); під час проведення робіт з порятунку постраждалого (проводиться з постраждалим, якщо його порятунок займає тривалий час); під час оголошення списків загиблих; під час процедури упізнання в морзі; під час офіційних звернень родичів постраждалих та загиблих до представників влади тощо.

Стабілізація психічного стану населення – це ще один з багатьох видів робіт, що виконується психологами ДСНС в осередку лиха. Головною метою таких робіт є надання інформації людям щодо можливих психічних розладів, які можуть проявитися після пережитих подій. Психолог розповідає людям про те, з якими проблемами вони можуть зіткнутися (нічні кошмари, труднощі в засинанні, постійні страхи, розлади харчування тощо). Фахівці психологічної служби ДСНС України надають інформацію про нормальні реакції, які є характерними для відновлювального періоду, та про відхилення від норми. Вони розповідають населенню, при виникненні яких проявів, що тривають певний час, необхідно звертатися за професійною допомогою до лікарів [1].

Ще один з багатьох видів робіт, який проводять психологи ДСНС – допомога після завершення пошуково-рятувальних та інших невідкладних робіт у зоні НС. Даний вид робіт не входить до складу екстреної психологічної допомоги, яку надають психологи ДСНС.

Виходячи з того, що за весь період роботи з постраждалим, його близькими та рідними, або населенням у цілому, спеціаліст психологічної служби ДСНС України встановлює тісні емоційні стосунки, то і його присутність на похованні загиблих буде надавати певну підтримку для людини, яка перебуває у стані втрати [2].

До найбільш важливих загальних особливостей професійної діяльності психологів віднесемо такі: ситуація невизначеності завдання; недостовірні інформація або повна відсутність її при проведенні дій за призначенням; інтенсивний темп роботи зважаючи на брак часу; постійне нервово-психічне напруження через несприятливі погодні та санітарно-гігієнічні умови, відсутність належних умов праці та відпочинку; можливість загрози здоров'ю; вплив негативних факторів життєдіяльності (зіткнення з трупами та фрагментами людських тіл, жахливі реалії – зруйновані будівлі, літаки тощо).

Щоденні умови діяльності, в яких доводиться працювати психологам, характеризуються сильними психотравмуючими факторами. Нами було проведено опитування експертів, націлене на виділення та ранжування всіх негативних стрес-факторів, які пов'язані з виконанням професійних завдань.

Основні стрес-фактори професійної діяльності психологів ДСНС України

Ранг	%	Стрес-фактори
1	29,08	Поява почуття тривоги, страху в силу невизначеності ситуації та відповідно адекватності своїх дій
2	24,30	Надання психологічної допомоги постраждалому населенню у складних погодних умовах
3	16,60	Надання першої долікарської допомоги постраждалим (крик та плач постраждалих, страх зробити неправильні дії, вигляд пошкоджених тіл і крові)
4	16,15	Наявність трупів (зіткнення з роздавленими та понівеченими людськими тілами або їх фрагментами)
5	13,87	Необхідність прийняття рішення в умовах дефіциту інформації (в умовах підвищеної відповідальності наслідки ухваленого рішення негативно діють на психіку)

Таким чином, все вищенаведене зайвий раз свідчить про те, що професійна діяльність психологів ДСНС є надзвичайно складною та потребує чіткого і адекватного реагування на події. Все це потребує наявності певних знань та вдосконалення необхідних навичок у психологів ДСНС України.

Література

1. Відношення до життя та смерті в умовах надзвичайної ситуації: ціннісно – смисловий аспект: Монографія / [Лебедев Д. В., Лебедева С. Ю., Назаров О. О.,

Оніщенко Н. В., Садковий В. П., Садковий О. В., Тімченко О. В.]. – Х. : УЦЗУ, 2009. – 128 с.

2. Екстремальна психологія: підручник / [Євсюков О. П., Куфлієвський А. С., Лебедєв Д. В. та ін.]; за заг. ред. проф. О. В. Тімченка. – К. : ТОВ «Август трейд», 2007. – 502 с.

3. Кризова психологія : Навчальний посібник / За заг. ред. проф. О. В. Тімченка. – Х. : НУЦЗУ, 2010. – 401 с.